

Θε: - - -
7. 2. 1936

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ (*)

Ἐκεῖνο πού διέκρινε τὸ Αὐδήμι ἀπὸ τὰ ἄλλα χωριά τῆς Θράκης ἦταν καὶ ἡ δικομανία τῶν κατοίκων του. Ὅπως αἱ ἀρχαῖοι ρωμαῖοι δὲν βαρύνονταν τίς δίκες, ἔτσι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν λοιπῶν Γανοχώρων συνήθισαν νὰ βλέπουν κάθε μέρα Αὐδημιώτας νὰ πηγαίνουν στὸ Μυριόφυτο, ὅπου ἦταν τὸ δικαστήριον, γιὰ νὰ δικασθοῦν. Μάλιστα, ἐλλείψει δικηγόρων, μορφώθηκαν ἐγγώριοι πρακτικοὶ δικολάβοι, οἱ ὁποῖοι ἤξεραν ὅλους τοὺς τύπους τῶν δικονομιῶν καὶ τὴν οὐσία τοῦ δικαίου πού ἔκαμναν κατά-πληξη καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς τούρκους δικαστάς.

Μεγάλες δίκες πού βάσταξαν χρόνια κι' ἔγιναν ἱστορικὲς κι' ἔμειναν ὡς χρονολογίες γιὰ νὰ θυμούνται ἄλλα λεπτομερειακώτερα πράγματα ὡς π.χ. ἡ γὼ π α ν τ ρ έ φ κ α π ρ ι ν ἄ π ο τ' Γ κ ἄ σ α, δηλ. προτοῦ γίνῃ ἡ δίκη τῆς Κάσας ἢ καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς Κάσας. Ἡ Κάσα δὲ αὕτη ἦταν τὸ χρηματοκιβώτιον ἐνὸς προύχοντος τοῦ Κ υ ρ γ ι ὡ ρ γ η, πού πέθανε καὶ εἶχε πολλὰ παιδιά ἀπὸ δυὸ γυναῖκες. Ἐπειδὴ δὲ τὰ παιδιά τῆς πρώτης γυναίκας του εἶχαν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἀδικοῦνται στὴ διαθήκῃ τοῦ πεθαμένου πατέρα τους, πρὶν ἀκόμη ἀνοιχθῇ αὕτη καὶ γίνῃ ἡ διανομή, πού γι' αὐτὸ ἦρθε καὶ ὁ κ ρ ι τ ῆ ς ἀπὸ τὸ Μυριόφυτο καὶ σφραγίσθηκε ἡ Κάσα, τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῆς διανομῆς, οἱ ἐνδιαφερόμενοι μέθυσαν τὸν κριτή, τὸν παρεπλήνυσαν, προσεταιρίσθηκαν τὸ μοναδικὸ σιδηροφυγὸ τοῦ χωριοῦ κ' ἔσπασαν τὴν Κάσα καὶ ἔκαμαν δική τους αὐθαίρετη διανομή. Ἐπόμενόν ἦταν νὰ γίνῃ μεγάλη δίκη, νὰ περιπλεχθῇ ἡ ὑπόθεσις καὶ νὰ διαιωνισθῇ.

Ἄλλη ἱστορικὴ δίκη ἦταν ἐξ αἰτίας τῆς κοπῆς ἐνὸς δένδρου, μιᾶς σκαμνιάς πού ἦταν στὴν πόρτα ἐνὸς κρασομάγαζου. Τὸ δέντρο ἐμπόδιζε τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ κρασομάγαζου, κι' αὐτὸς τὸ ἔκοψε μιὰ νύχτα, μιὰ πού ὁ ἰδιοκτήτης τῆς τῆς σκαμνιάς ἀρνήθηκε νὰ τὸ κόψῃ. Ἐκαμε δὲ κρότον μεγάλο αὕτη ἡ δίκη γιὰτὶ ἐκεῖνος πού ἔκοψε τὴ σκαμνιά λογίζονταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἰσχυρὸς παράγων καὶ εἶχε σχέσεις μὲ τίς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ ἦταν συγγενὴς τῶν κρατούντων μέσα στὸ χωριό. Κανεὶς δὲν πίστευε ὅτι θὰ ἔχανε στὴ δίκη καὶ μολαταῦτα, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἀναβολὰς καὶ ἐνστάσεις, στὸ τέλος καταδικάστηκε. Αὐτὸ δὲ ὀφείλονταν στὸ νεαρὸ τότε δικολάβον καὶ ἄγνω-

* Ὅρα σελ. 382 ΣΤ'. τόμου.

στο ἀκόμη γιὰ τὴν ἐπιμονή του καὶ τὴν τόλμη του Σ τ ρ α τ ῆ Κ α κ ο ὕ λ α ἢ Σ τ ο ῖ λ η.

Σημειωτέον ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀναλάμβαναν δίκας δὲν εἶχαν ὡς ἐπάγγελμα βιοποριστικὴ τὴ δικολαβία, ἀλλὰ ἀπὸ φιλία ἢ ἀπὸ συγγένεια, ἐρασιτεχνικὰ ἀναλάμβαναν δίκας. Ὁ κυριώτερος ὁμῶς λόγος ποὺ ἐπέμειναν τόσο πολὺ, μέχρις ὅτου φέρουν εἰς πέρας τὴν ὑπόθεσιν ἦταν ἡ ἀντιζηλία καὶ τὸ πάθος ποὺ θὰ εἶχαν μὲ τὸν ἀντίδικον ἢ καὶ μὲ τὸ δικολάβον τοῦ ἀντιδίκου. Οἱ κάτοικοι τῶν Γανοχώρων ἔλεγαν εἰρωνικὰ ὅτι τ ο ὕ Α ὕ δ η μ ι ο ὕ τ ὸ ν ε ρ ὸ β γ ᾶ ζ ε ι δ ι κ η γ ὅ ρ ο υ ς, καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο. Ἐλέγετο μάλιστα στὸ Αὐδῆμι, ὅτι ἓνας μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας, ὁ Τιμόθεος (1873-1875), θέλησεν ἀποτρέψῃ τὴ μανίαν αὐτῆς τοῦ ποιμνίου του, νὰ τρέχῃ εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια, καὶ κοντὰ σὲ πνευματικὸν τοῦ δικαστήριου ἐσύστησε, οὕτως εἰπεῖν, καὶ πολιτικὸν, διὰ νὰ ἐξομαλύνῃ τὴ διαφοράς τῶν χριστιανῶν. Ἡ μεταρρύθμιση αὐτὴ τοῦ μητροπολίτου καθὼς καὶ ἄλλοι νεωτερισμοὶ του προσέκρουσαν στὶς συνήθειες τῶν κατοίκων καὶ ὑπῆρχε μιὰ διάδοσις ὅτι τὸν σκότωσαν οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας. Μάλιστα ὠνόμαζαν καὶ ὠρισμένους προύχοντας ὡς ἠθικοὺς αὐτουργούς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνακρίσεις δὲν ἀποδείχθηκε ἡ πραγματικὴ αἰτία τοῦ φόνου, οὔτε οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ ἀποκαλύφθηκαν.

Ἀλλὰ ἡ μανία αὐτὴ τῶν Αὐδημιωτῶν γιὰ τὴν δίκην δέον νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ τὴν ἀστικήν συνείδησιν ποὺ τὴν ἐμόρφωσε ἡ παλαιολόγη παραδόσις. Ὅλα σχεδὸν τὰ σπίτια στὸ Αὐδῆμι ἦταν τὸ ἓνα κολλημένο στὸ ἄλλο, τὰ περισσότερα δὲ ἂν ὀνομάζοντο οἰκία, δηλ. πατρικὰ σπίτια ποὺ τὰ μοιράστηκαν τὰ ἀδελφία καὶ πολλὰ πάλι ἀπ' αὐτὰ τὰ μερίδια περιῆλθαν στὴν κυριότητα ἄλλων καὶ ἔτσι ἦταν ἐπόμενο νὰ ἀναπτυχθῇ ζωερὴ συνείδησις τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ἡ μεσοτοιχία ἦταν γνωστότατη σ' ὅλους τοὺς κατοίκους, καὶ στὶς γυναῖκες ἀκόμη, συναντοῦσε δὲ μόνον εἰς οὐδέτερον γένος : μ ο υ σ τ ε ρ ῆ κ ο τ ὸ ν τ' β ᾶ ρ, δηλ. ὁ τοῖχος, π. χ. «τ ὸ ν τ' β ᾶ ρ ὁ ὕ τ ὸ εἶναι μ ο υ σ τ ε ρ ῆ κ ο». Ἡ λέξις αὐτὴ στὸ Αὐδῆμι λέγονταν μόνον γιὰ τοὺς τοίχους, ἐνῶ στὴν Κων)πολιν καὶ ἴσως καὶ σὲ ἄλλα μέρη λέγονταν καὶ γιὰ ἄλλα πράγματα ὅπως π. χ. γιὰ τὰ πηγὰδια κ.ο.κ. Καὶ ἄλλη διαφορὰ στὸ Αὐδῆμι ἦταν ποὺ τὸ ἔλεγαν μ ο υ σ τ ε ρ ῆ κ ο καὶ ὄχι μ ο υ σ τ ε ρ ῆ κ' κ ο ¹⁾, ὅπως τὸ ἔλεγαν στὴν Πόλιν.

Ὅταν θὰ κτίζονταν καινούργιον σπίτι, ἀδύνατον ἦταν νὰ μὴ λογοφέρουν καὶ νὰ τσακωθοῦν οἱ γείτονες μέχρις ὅτου ἐξακριβωθῇ ἂν τὸ ν τ β ᾶ ρ ἢ d a ν α μ ο υ σ τ ε ρ ῆ κ ο ἢ δὲν ἦταν καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ ἐκεῖνος ποὺ θὰ θὰ ἔκτιζε γιὰ ν' ἀ κ b ῆ σ', ἀ π ᾶ ν' ²⁾. Πολλὰς φορὰς τὸ ζήτημα δὲν λύονταν οὔτε μὲ τὴν πληρωμὴν,

1) Ἡ λέξις Τουρκικὴ.—2) Νὰ ἀκουμβήσῃ ἐπάνω.

ὁπότε ἐκεῖνος πὺν ἔκτιζε ἀναγκάζονταν νὰ κάμῃ καινούργιο τοῖχο καὶ ἄφηνε στὸ μεταξὺ στενὸ χῶρο καὶ ὁ χῶρος αὐτὸς λέγονταν ρύμ (ἡ) καὶ κατὰ παραφθορά, μὲ τὴν προσθήκῃ τοῦ ἄρθρου, d ρύμ. Γιὰ νὰ ἐξακριβωθῇ δὲ ἂν ὁ τοῖχος ἦταν κοινὸς ἔπρεπε νὰ βεβαιώσουν οἱ γεροντότεροι πῶς εἶχαν τὰ πράγματα παλαιότερον, ποῖος ἦταν ὁ ἀρχαιότερος ἰδιοκτῆτης, ἂν ἦταν δρόμος ἢ ρύμη, ἢ βι ρ α ν ές¹⁾. Προσκομίζονταν δὲ καὶ ἔγγραφοι ἀποδείξεις γιὰ νὰ κατοχυρωθοῦν τὰ δικαιώματα ἐνὸς ἐκάστου, καὶ γι' αὐτὸ στὸ Αὐδήμι ὑπῆρχε καὶ ἡ λογία προομία, πὺν λέγονταν αὐτούσια :

Ὅταν ἔγγραφα μιλοῦν
οἱ χωριάτες σιωποῦν.

Ἐπίσης ἀντεγκλήσεις δημιουργοῦνταν καὶ γιὰ τὴν κατερῆνση πὺν θὰ ἔδιναν στὰ νερὰ τῆς βροχῆς. Δηλαδὴ ἂν ὁ κτίζων ἢ ὁ παλαιὸς ἰδιοκτῆτης κατὰ πόσον εἶχε ὑποχρέωση νὰ βάλῃ λ ο ύ κ ι α καὶ νὰ π ι ά σ η τὰ νερὰ γιὰ νὰ μὴν τρέχουν ἐπάνω στὸ σπίτι τοῦ ἄλλου, ἂν συνέβαινε τὸ ἕνα νὰ εἶναι ὑψηλότερο ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ἀκόμα καὶ ἡ ρυμοτομία προστάτευονταν ἀπὸ τίς κοινοτικὰς ἀρχὰς καὶ ὅταν θὰ ἔκτιζε κανεὶς ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ ὁ μουχτάρης καὶ ἡ δημογεροντία γιὰ νὰ μὴν παραβιασθῇ ὁ δρόμος. Μάλιστα ἐπεκράτησε συνήθεια νὰ ἀφήνῃ ὁ νοικοκύρης λίγο μέρος ἀπὸ τὸ οἰκόπεδόν του γιὰ νὰ πλατύνεται ὁ δρόμος. Θυμᾶμαι ὅταν μετὰ τὸ σεισμὸν τῶν Γανοχώρων, πὺν ἔγινε στὰ 1912, ἄρχισαν οἱ Αὐδημιῶτες νὰ κτίζον τὰ γκρεμισμένα σπιτία τους κάποιος παρεξέκλινε ἀπὸ τὸ οἰκόπεδόν του, ἴσως ἀπὸ ἀδεξιότητα τοῦ κτίστη, καὶ πῆρε μέσα στὸ σπῆτι του καὶ μέρος ἀπὸ τὸ δρόμο. Ὁ μουχτάρης ὁμως καὶ ἡ δημογεροντία τοῦ ἐπέβαλαν καὶ γκρέμισε τὸν τοῖχο, πὺν εἶχε ἤδη φθάσει σὲ ἀρκετὸ ὕψος, καὶ τὸν ἔκτισε παραμέσα.

Τὸ κτίσιμο τῶν σπιτιῶν, ὕστερὰ ἀπὸ τίς ἀντεγκλήσεις καὶ τὸν συμβιβασμὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, ἐλάμβανε πανηγυρικὸ καὶ χαρμόσυνο χαρακτῆρα. Κατὰ τὸν ἀγιασμὸ δὲν σφάζονταν κόκορας ἢ ἀρνί, ὅπως εἰς ἄλλα μέρη, ἀλλὰ μέσα στὰ θεμέλια ἔβαζαν ἕνα μπουκαλάκι μὲ ἀγιασμό.

Κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ κτισίματος οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τοῦ νοικοκύρη θεωροῦσαν χρέος των νὰ στείλουν δῶρα στοὺς μ α σ τ ὁ ρ ο υ ς²⁾ (=κτίστες). Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθιερωμένα ἔ ν α π ι ά τ ο β ι λ τ έ κ ι'

1) Οἰκόπεδο.

2) Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὸ Αὐδήμι ἦταν ὅπως καὶ ἡ ὀνομαστικὴ ἦτοι μ α σ τ ὁ ρ', σ' μ α σ τ ὁ ρ' (=εἰς τοὺς μαστόρους). Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔκαμνε ὁ μ ά σ τ ο ρ ς, ἀλλὰ πολλοὶ ἄνδρες καὶ σχεδὸν ὅλες οἱ γυναῖκες ἔλεγον ἡ μ ά σ τ ο ρ ς. Μόνον ὅταν ἀκολουθοῦσε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτη τότε τὸ μ ά σ τ ο ρ ς γίνονταν μ ά σ τ ρ ο' π. χ. ὁ ἡ ἡ μ α σ τ ρ ο-Γι ά ν ν' ς.

ἔνα βουκάλλι) ρακί, ἔστελναν καὶ κομμάτια ὑφάσματα (b α σ μ ά-δ ε ς) καινούργια γιὰ νὰ κάμουν ποκάμισα οἱ μαστόροι.

Τὴν ἡμέρα δὲ πού θὰ πήγαινε τὸ ὑφασμα ὁ φίλος ἢ ὁ συγγενής, θὰ τὸ ἔπαιρνε στὰ χέρια του ἕνας μάστορας καὶ θὰ ἔβγαινε στὸ πῶς ὑψηλὸ σημεῖο τῆς οἰκοδομῆς. Ἀπὸ κεῖ θὰ ἔδειχνε τὸ ὑφασμα, βαστώντας αὐτὸ τεντωμένο στὰ χέρια του, καὶ θὰ φώναζε ἀρκετὴ ὥρα γιὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ στὸ χωριὸ τὸ γεγονός. Ἐκτὸς δὲ πού θὰ ἔλεγε τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπίθετο τοῦ δωρητοῦ, θὰ ἔλεγε καὶ διάφορες εὐχές, ἀπὸ τίς ὁποῖες καθιερωμένη ἦταν:

Μὲ καλὸ νὰ πάῃ στὸ Χατζλίκι
καὶ νὰ γυρίσῃ.

Ἄν εἶχε παιδιὰ ἔλεγε: Μὲ καλὸ νὰ παντρεῖται τὰ παι-
διά του. Ἄν ἦταν λεύτερος ἔλεγε: Μὲ καλὸ νὰ παντρεφτῇ
νὰ κάμῃ παιδιὰ καὶ ἄλλα.

Ὅταν δὲ κανεὶς ἀνύποπτος ἄκουε τίς φωνὲς καὶ ρωτοῦσε: Τὶ φω-
νάζ' νά; » θὰ τοῦ ἀπαντοῦσε ὁ ἄλλος πού ἤξερε: «Φωνάζ' νά
ἀσκιές, σ' Γίαννάκ(η) τὸν σπῖτ'».

Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι ὅτι οἱ ἀσκιές δὲν φωνάζουνταν στὴ
γλῶσσα πού μιλοῦσαν οἱ χωριανοί, ἀλλὰ σὲ κάπως περιποιημένη, δηλ. στὴν
καθαροῦσσα, πού στὸ Αὐδῆμι τὴν ἔλεγαν: ἔλληνικά. Π. χ.
«Αὐτὸς κρέν' ἔλληνικά».

Τὰ σπίτια στὸ Αὐδῆμι ἦταν ὅλα ὁμοιομορφα· τὰ διέκρινε ὅλα ἡ στε-
νότης τοῦ χώρου. Λίγα ἦταν τὰ λιθόκτιστα πού τὰ ἔλεγαν γ' κ β γ κί ρ γ ι α·
τὰ περισσότερα ἦσαν ἀνάμικτα: εἶχαν καὶ τοίχους καὶ ξύλα. Αὐλὲς ὑπαί-
θριες δὲν εἶχαν ἐκτὸς ἀπὸ δύο-τρία. Οὔτε ὑπόγεια ὑπῆρχαν περισσότερα
ἀπὸ δύο. Τὸ ἰσόγειο στὰ περισσότερα χρησίμευε γιὰ αὐλή, ἀχούργια γιὰ
τὰ διάφορα ζῶα, φωλῆς γιὰ τίς κότες καὶ ἀχυρῶνες. Μέσα στὶς αὐλές, σὲ
πολλὰ σπίτια ἦταν καὶ τὰ κρασομάγαζα πού τὰ ἔλεγαν ἀπλῶς μόνο μα-
γαζιά. Σὲ μερικά δὲ σπίτια, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μαγαζιά αὐτά, ὑπῆρχαν μέσα
στὶς αὐλές ἰδιαιτέρη μικρὰ διαμερίσματα πού χρησίμευαν γιὰ ἀποθήκη δι-
αφόρων οἰκιακῶν σκευῶν καὶ καταναλωσίμων εἰδῶν καὶ πού λέγονταν
μαγαζιάκ(ι), γιὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸ μαγαζί. Δωμάτια στὸ ἰσόγειο
δὲν ὑπῆρχαν. Ἐνα μόνο σπίτι ἦταν γεωργικόν, εἶχε ὑπαίθρια αὐλή καὶ δυνὸ
δωμάτια ἰσόγεια, τῆς Μ α λ α κ ὀ φ α ι ν α ς, χωρὶς ὅμως καὶ ἡ οἰκογένεια
αὐτὴ στὰ χρόνια μας νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴ γεωργία, ὅπως δὲν ἀσχολοῦνταν
καὶ καμμιά ἄλλη.

Ὅλα τὰ σπίτια εἶχαν σκάλα, μερικά εὐθεῖα καὶ τὰ περισσότερα
καμπύλη καὶ πολὺ λίγα ἀνεμόσκαλα. Ἀπὸ δὲν ἦταν ἀμπαρῶ-
μ ἐν ἡ, ἀλλὰ ὅπως οἱ κινητές, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι κινήτῃ.

Σὲ μερικά σπίτια παλαιῶν νοικοκυραίων ἡ σκάλα στὸ τέρας τῆς εἶχε

τὴν κλιβανὴν ἢ μπακαπόρτα, ἢ ὅποια τὴ νύκτα ἔκλειε, γὰρ ἀσφάλεια τοῦ νοικοκύρη. Ἡ κλιβανὴ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ δύο πόρτες ἢ μιᾶ, ἢ πῶς μεγάλη, ἔκλειε ὀριζοντίως τὴν εἵσοδο καὶ ἢ ἄλλη ἢ μικρότερη, ἔκλεινε ἐκ τῶν ἄνω πλαγίως τὸ ὑπόλοιπο κενὸ καὶ ἐπεκάθητο ἐπὶ τῆς ὀριζοντίας. Πολλὲς διαδόσεις καὶ ἀφηγήσεις στὸ Αὐδήμι ὑπῆρχαν περὶ ληστρικῶν ἐπιθέσεων καὶ τεχνασμάτων. Λέγεται ὅτι κάποτε οἱ κλέφτες εἰσεχώρησαν μέσα σ' ἓνα ἀρχοντόσπιτο καὶ ἔφτασαν στὴν κλιβανή, ἢ ὅποια ἦταν τόσο καλὰ κλεισμένη πὺν δὲν ὑπῆρχε τρόπος νὰ παραβιασθῇ. Καὶ τότε οἱ κλέφτες ἄρχισαν νὰ γρατσουνίζουν τὰ σανίδια τῆς κλιβανῆς καὶ νὰ προσποιοῦνται τὴ γάτα. Αὐτὸ ἐξενεύριξε τὸ νοικοκύρη καὶ εἶπε στὴ γυναῖκα του νὰ πάη νὰ ἀνοίξῃ ἐπὶ τέλους τὴν κλιβανὴ γιὰ νὰ μπῇ αὐτὴ ἢ γάτα μέσα. Ὅποτε ἀντὶ γάτας ὥρμησαν μέσα οἱ κλέφτες καὶ βασάνισαν πολὺ τὸν νοικοκύρη γιὰ νὰ τοὺς φανερώσῃ τοὺς θησαυροὺς του. Ἀκόμη ἐλέγετο ὅτι καὶ πυρωμένη πυροστιὰ τὸν πέρασαν στὸν λαιμὸ του. Καὶ δὲς αὐτὲς οἱ διηγήσεις λέγονταν μὲ ἀφάνταστες λεπτομέρειες ὀνομάτων καὶ πραγμάτων, ληστῶν, ληστευθέντων καὶ κλοπιμαίων, οἱ ὁποῖες ὅμως μᾶς διαφεύγουν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κλιβανὴ τὰ παλαιὰ σπίτια στὸ τέμας τῆς σκάλας, μᾶλλον εἰς τὸ κενὸ τὸ ὁποῖο δημιουργοῦσε ἡ σκάλα καὶ γιὰ νὰ λιγοστῇ τὸ χάσμα εἶχαν τὸ τραπεζόν (i), ἓνα τραπέζι ἀκίνητο, τὸ ὁποῖο χρησίμευε στίς γιορτὲς καὶ γενικά στίς δεξιώσεις, γάμους, βαπτίσεις καὶ ἄλλα, γιὰ νὰ ἐναποθέτουν τοὺς δίσκους καὶ τὰ ποτήρια χάριν εὐκολίας.

Ἀπὸ τὴ σκάλα ὁ ἀναβάτης ἔβγαινε στὸ γλινκὸ ὅπου ἦταν οἱ πόρτες τῶν δωματίων ἓνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ εἶχε τὸ ὀτζάκ (i). Καὶ κεῖνο τὸ δωμάτιο θὰ λέγονταν γωνιά. Ἡ γωνία χρησίμευε καὶ ὡς μαγειρεῖο, κάθονταν δὲ ἐκεῖ ἡ οἰκογένεια τίς περισσότερες ὥρες, πρὸ παντὸς τὸ χειμῶνα. Τὰ παιδιὰ, τὸ καθένα εἶχε τὴ θέση του γύρω στὴ γωνιά. Οἱ δύο ἄκρες δὲ αὐτῆς πὺν λέγονταν παργωνία, ἦταν οἱ πῶς περιζήτητες θέσεις καὶ προωρισμένες γιὰ τὰ μικρότερα καὶ πῶς χαϊδεμένα παιδιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Γύρω στὴ γωνιά λέγονταν τὰ παραμύθια καὶ παίζονταν καὶ μερικὰ παιχνίδια μὲ τὴ στάχτη καὶ χωρὶς αὐτὴ ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ κυριώτερον ἦταν ὁ Κούφακας καὶ ἡ Κουφακίνα. Κούφακας ἦταν κάποιος χωριανός, ὁποιοσδήποτε, καὶ Κουφακίνα ἡ γυναῖκα του. Δηλ. μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοοῦσαν ἓνα ἀντρόγυνον. Ἔλεγε π. χ. ἓνα παιδί: Κούφακας καὶ Κουφακίνα καὶ ἔχνα τρεῖς πλάδες κι' ἓνα βετνό. Ποιὸς εἶναι; Καὶ τὰ ἄλλα θὰ φρόντιζαν νὰ βροῦν ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ οἰκογένεια μέσα στὸ χωριό. Πλάδες (=πουλάδες) ἦταν τὰ κορίτσια καὶ πετεινοὶ τ' ἀγόρια. Ἡ πεθερὰ κι' ὁ πεθερός, ἂν εἶχε ἡ οἰκογένεια, λέγονταν στὸ παιχνίδι παρκουφακίνα καὶ παρκούφακας. Ἄν ἔλεγον Κουφακίνα μοναχὰ ἐν-

νοοῦσαν χήρα. Ἄν τὰ παιδιὰ δὲν μπορούσαν νὰ βροῦν ποιά οἰκογένεια ὑπονοοῦνταν ἔδιναν χωριὰ σὲ κείνο πού τὸ ἐπρότεινε γιὰ νὰ τοὺς τὸ φανερώσῃ. Πάρε τὸ Ρδοστό, πάρε τὸ Γάνο, πάρε τὴ Μπόλ(η). Καὶ κείνο ἔλεγε: Καλῶς τὸ Ρδοστό μὲ τ' ἄβγατά τ' κὶ μὲ τὰ καλοσκορίδια τ', νὰ σὲ πάρω ἀπὸ χέρια κὶ ἀπὸ ποδάρια νὰ σὲ ρίξω ἀπάν' στὰ κερამίδια τοῦ Τάδε, καὶ ἔλεγαν τὸ ὄνομα ἐκείνου πού ὑπονοοῦσαν¹⁾. Ἄν το παιδί ἦταν μεγάλο ἔκαμνε καὶ ἐκλογὴ χωριοῦ. Δεν ἄρξε τὸ χωριὸ πού τοῦ ἔδιναν, γιατί συνήθως τοῦ ἔδιναν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα χωριά, ὅπως τὸ Τσανακτση καὶ τὸ Μ'σέλ(ι)²⁾. Ἄν τὸ παιδί ἦταν μικρὸ καὶ δὲν ἤξερε τὴν ἀξία τῶν χωριῶν, τὰ δέχονταν κὶ αὐτὰ καὶ τὸ παιχνίδι ἔπαιρνε καὶ κάποια ἀστεία ὄψη.

Τὰ παιδιὰ πού καθόνταν γύρω στὴ γωνιά, μόλις ἢ μάννα τῶν κατέβαζε τὸν τέντζερε ἀπὸ τὴ φωτιά ἔσπευδαν νὰ βάλουν πάνω στὴν πυροστιά τὴ μασιὰ γὰ νὰ μὴ μείνῃ αὐτὴ ἄδεια καὶ μαγειρέψῃ ὁ διάβολος.

Ἐπίσης παρακολουθοῦσαν τὸν τέντζερε καὶ τὴν πυροστιά, κὶ ἂν ἦταν ἀπὸ κάτω κολλημένες πολλές σπίνες, ἔλεγαν πὼς πολλὰ πλούτη προμηνύονταν γιὰ τὴν οἰκογένεια, γιατί ἡ κάθε σπίνη ἰσοδυναμοῦσε μὲ μιὰ λίρα. Ἄν πετοῦσαν οἱ σπίνες ὅταν καίονταν τὰ ξύλα, ἔλεγαν πὼς θάῤε-
τούν μουσαφίρηδες στὸ σπίτι τοῦς.

Μὲ τὴ λέξη γωνιά ἐννοοῦσαν ὅχι μόνο τὸ τζάκι, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρο τὸ δωμάτιο πού θὰ ἦταν τὸ τζάκι. Συνήθως δὲ μέσα στὴ γωνιά ἦταν καὶ τὰ μσάδερα, μέσα στὰ ὁποῖα ἔβαζαν τὰ παπλώματα καὶ τὰ στρώματα.

Τὰ παλιότερα σπίτια στὰ πλάγια τῆς γωνιᾶς (=τζάκι) εἶχαν καὶ θυροίδεις, μία ἢ δύο. Οἱ θυρίδες ἦταν μικρὰ κουφώματα μέσα στὰ ὁποῖα ἔβαζαν τὰ σπίνια, τὸ σκουπάκι τῆς γωνιᾶς, πού τὸ ἔκαμναν μὲ φτερά ὄρνιθας, δηλ. ἔπαιρναν τὰ φτερά καὶ τὰ ἔδεναν μ' ἓνα κουρέλι ἢ μὲ λίγο σπάγγο κ' ἔκαμναν ἔτσι ἓνα ματσάκι καὶ σκούπιζαν μ' αὐτὸ τὴ γωνιά. Στὰ καφενεῖα στὴ θέση αὐτοῦ εἶχαν ἓνα ποδαράκι λαγοῦ. Στὴ γωνιά, στὸ μέρος ἀκριβῶς πού θὰ ἔκαμε ἡ φωτιά, εἶχε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ κατὰ σί-

1) Σὲ ἄλλα σπίτια, μάλιστα τοῦ Πέρα·Μαχαλά, πού ἦταν ἡ ἀρχαιότερη συνοικία, τὸ παίχνιδι αὐτὸ τῶπαιζαν λέγοντας:

«Ξέρω σπίν' κὶ σπινάκ(ι)
κὶ παρακοπή κὶ θράκ(ι)
κὶ ἔχ' κὶ ἔχ' κὶ καλοκανταρεύεται,
Κούφακας κὶ κουφακίνα κλπ.»

Φαίνεται ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ παιχνιδιοῦ.

2) Μικρὸ Τουρκοχώρι στὶς παραφυάδες τοῦ Ἱεροῦ Ὁρους κατὰ ἀπὸ τὸ Λόδημ.

δερα κινήτᾳ, ποὺ ἔμοιαζαν σὰν ἄλογα καὶ ποὺ χρησίμευαν γιὰ νὰ στηρί-
ζουν τὰ ξύλα. Τὰ σίδερα αὐτὰ τὰ ἔλεγαν ἁ λ ο γ α τ ἄ κ ι α.

Ὁ τ ζ ἄ κ (ι) ἔλεγαν μόνον τὴν καπνοδόχο, τὴν ὁποία κάθε τόσο
ἔπρεπε νὰ καθαρίζουν, γιατί διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ ἀνάψῃ ἡ καπνία ποὺ
μαζεύονταν μέσα καὶ νὰ προκαλέσῃ πυρκαϊά. Συχνὰ δὲ ἀναβαν τὰ ὀτζά-
κια κ' ὅποιος θὰ ἔβλεπε φλόγα νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν κοπνοδόχο θὰ ἔδινε
ἀμέσως τὸ σύνθημα τοῦ συναγερμῶν φωνάζοντας: «γ ι α γ κ ἰ ν (ι) ¹⁾». Ἡ
λέξι αὐτὴ τρομοκρατοῦσε ὅλους τοὺς χωριανούς καὶ ἔτρεχαν ὅλοι ἐπανα-
λαμβάνοντας τὴ λέξι γιὰ νὰ μεταδοθῇ ἡ εἰδηση σ' ὅλο τὸ χωριό. Μαζὶ
μὲ τὴ λέξι «γιαγκίν» λέγονταν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νοικοκύρη «σ τ ο ὺ
τ ἄ δ ε τ ὸ σ π ἰ τ'» ἢ «τ ὸ μ α γ α ζ ἰ» καὶ πῆγαιναν ὅλοι μὲ τοὺς
κουβάδες νὰ βοηθήσουν. Στὰ τελευταῖα χρόνια ἔφεραν τελειότερα πυρο-
σβεστικά μέσα ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἰδιαιτέρη ὑπηρεσία γι' αὐτὰ. Ὅτε-πότε, τὸ
καλοκαίρι, ἔκαμναν καὶ γυμνάσια μὲ τὰ πυροσβεστικά αὐτὰ μέσα γιὰ νὰ
ἐξασκοῦνται στὴ χρήση.

Τὸ Αὐδῆμι στὰ παλιότερα χρόνια ἔπαθε μεγάλες ζημιές ἀπὸ πυρκαϊές.
Μιὰ μάλιστα ποὺ ἔγινε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1889 ἀποτέφρωσε μεγάλο μέρος
τοῦ χωριοῦ. Ἦταν δὲ γνωστὴ αὐτὴ ἡ πυρκαϊά μετὰ τὴν ὀνομασία: «Τ' Β α-
ρ υ θ' μ ἄ κ' (ι) τ ὸ γ ι α γ κ ἰ ν», ἢ «Τς' Π α ν α γ ἰ α ς τ ὸ
γ ι α γ κ ἰ ν», γιατί ἡ φωτιά ἔπιασε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Βαρυνθυμάκη, ἐπειδὴ
ὅμως κήκε καὶ ἡ Π α ν α γ ἰ α, μεγάλη καὶ φοβερὰ ἐκκλησία, χρησιμο-
ποιοῦσαν οἱ χωριανοὶ δύο ὀνομασίες γιὰ τὴν πυρκαϊά αὐτή.

Ἀλλὰ τὰ ὀτζάκια μολονότι κ ὀ ρ ω ν α ν συχνά, πρόφταναν
καὶ τᾶσβηναν οἱ χωριανοί. Κι' ἔτσι καμμιὰ πυρκαϊά, ἐμεῖς τοῦλάχιστον,
δὲν ξέρομε νὰ ἔγινε ἐξ αἰτίας τῶν καπνοδόχων. Ἐπιφυλασσόμενοι νὰ
γράψουμε ἄλλη φορὰ γιὰ τὴς πυρκαϊῆς τοῦ Αὐδημίου προχωροῦμε στὸ
θέμα μας.

Πάνω ἀπὸ τὴ γωνιά, σὲ σχῆμα τόξου, ἦταν τὸ τ ζ α κ ο π ἄ ν (ι). Τὰ
τζακοπάνια ἦταν μάλ्लινὰ τὰ συνηθισμένα καὶ τσόχινὰ τὰ πολυτελέστερα.
Ὑπῆρχαν καὶ καλοκαιρινὰ ἀπὸ τοῖτια. Πάνω ἀπὸ τὸ τζακοπάνι ἦταν τὸ
ρ ἄ φ ι καὶ στὸ πλάγι ἀπὸ τὸ κάτω μέρος, ἦταν ἡ λ α μ π ο θ ἡ κ (η).
Πέρα ἀπὸ τὴ γωνιά, στὴν πλευρὰ τοῦ τοίχου, ἦταν τὸ τ ο ρ α κ λ ἰ κ (ι),
τὸ ὁποῖο τὸν χειμῶνα τὸ ἔντυναν μὲ προσκέφαλα, ποὺ τὰ ἔλεγαν π' σ κ ἑ-
φ α λ α, μὲ χαλιὰ καὶ στρωματσάδα καὶ ἀποτελοῦσαν ἔτσι τὸ μ' d ἑ ρ'.
Ἡ στρωματσάδα τοῦ μιντεριοῦ καθὼς καὶ τὰ προσκέφαλα ἦταν ν τ (υ)-
μ ἑ ν α ς) μὲ πλατανόφυλλα τὸ περισσότερο καὶ σπανιώτερα μὲ κουρέλια,

1) Λέξι τουρκική, σημαίνει πυρκαϊά.

2) Μὲ τὴ λέξι ν τ (υ) μ ἑ ν α ἐννοοῦσαν στὴν περίπτωση αὐτὴ γεμισμένα, μο-
λονότι στὴν ἴδια λέξι ἔδιναν καὶ ἄλλη σημασία, ὅταν ἔξαφνα ἔλεγαν «τ ὸ χ' τ ὸ
σ π ἰ τ' ν τ μ ἑ ν ο», δηλ. στρωμένο μὲ χολιά, σὶὸ πάτωμα καὶ στοὺς τοίχους.

πού τὰ ἔλεγαν στὴν περίπτωσι αὐτὴ γιοιμίδια. Τὰ γιοιμίδια τὰ χρησιμοποιοῦσαν τὸν παλιότερο καιρὸ, τὰ πλατανόφυλλα τὰ ἀνακάλυψαν ἀργότερα καὶ γενικεύθηκαν σχεδὸν γιὰτὶ μ' αὐτά, ὅταν ἦταν πατημένα, φούσκωναν καλύτερα καὶ διατηροῦνταν περισσότερο καιρὸ τσιτωμένα. Τὰ ἔλεγαν δὲ ἀπλῶς φύλλα π.χ. «Ἄ d ἄ πετᾶξω τὰ γιοιμίδια, ἄ d ἄ βάνω ἢ θὰ τὰ ντύσω μὲ φύλλα». Ὅταν ὅμως θὰ τὰ ἔντυνε τεχνίτης μὲ χόρτο, ὅπως καὶ τὰ στρώματα, πράγμα πού γίνονταν, ἀλλὰ σπινιώτατα, τότε τὰ ἔλεγαν γιοιουριαντζίδ'α. Π.χ. «Μμ! ἔχ' π' σκέφαλα γιοιουριαντζίδ'α». Τὸ «Μμ!» τὸ ὁποῖο κατὰ τὰς περιστάσεις ἔχει διάφορες σημασίες, στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἔχει τὴν ἔννοια θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνου.

Στὸ Αὐδήμι ξεχώριζαν τὰ σκέφαλα ἀπὸ τὰ μαξιλάρια. Μαξιλάρια ἦταν τὰ μικρὰ καὶ μαξιλάρια τὰ μεγάλα προσκέφαλα τοῦ κρεβατιοῦ. Π σ κ έ φ α λ α ἦταν μόνον τῶν μιντεριῶν τὰ προσκέφαλα.

Ἡ γωνιά (=δωμάτιο) θὰ ἦταν στρωμένη τὸ χειμῶνα ἀπαραιτήτως μὲ ψάθα. Ψάθες ὑπῆρχαν δυὸ εἰδῶν οἱ παπρένιες, φθηνές, κατασκευασμένες μὲ μαλακὸ χόρτο πού τὸ ἔλεγαν παπύρ (ι) καὶ οἱ βουρλένιες, ἀκριβέστερες κατασκευασμένες μὲ βούρλα. Βούρλα ὑπῆρχαν καὶ στὸ Αὐδήμι καὶ μερικὲς γυναῖκες ἤθεσαν νὰ πλέκουν ψάθες, ἀλλὰ ἡ παραγωγή αὐτὴ δὲν ἐπαρκοῦσε στὴν ἐγγύτητα κατανάλωσι.

Πολλὰ σπίτια πλαῖι στὴ γωνιά (εἰδικά) εἶχαν καὶ μέδινε, ἥτοι στενὸ καὶ μακρὸ ἐρμάριο μὲ τέσσερες-πέντε θέσεις, χωρὶς ξύλινα πορτόφυλλα, ἀλλὰ σκεπασμένο μ' ἓνα παραπέτασμα μέσα στὸ ὁποῖο ἐβάζαν διάφορα μικροπράγματα.

Μέσα στὴ γωνιά συνήθιζαν, οἱ περισσότερες νοικοκυρὲς καὶ ζύμω-ναν, προπαντὸς τὸ χειμῶνα. Φούρνους δὲν εἶχαν τὰ σπίτια, ἀλλὰ σὲ κάθε γειτονιά θὰ ἦταν μιὰ γυναῖκα πού θὰ ἔκαμνε τὸ ἐπάγγελμα τῆς φούρνισσας. Δηλ. θὰ φούρνιζε τὰ ψωμιά καὶ τίς πῆτες πού θὰ ἔκαμναν οἱ γεινόνισσες. Ὡς ἀμοιβὴ ἔπαιρνε ἓνα ψωμί μόνο γιὰ εἰκοσι ἔως τριάντα ψωμιά πού θὰ ἔκαμνε ἡ νοικοκυρά. Ἐπειδὴ δὲ ὁ φούρνος ἔπαιρνε περισσότερα ψωμιά, φούρνιζαν δυὸ-δυὸ οἱ νοικοκυρὲς καὶ τότε λέγονταν σνδρόφ'σες. Π.χ. «Εἰμαι σνδρόφ'σε καὶ τ'Μορφιά», ἐσημεινε ὅτι θὰ φούρνιζαν μαζί. Γιὰ τὸ ζύμωμα χρησιμοποιοῦσαν ἰδιότρον σκάφ (η), μὲ τὴ λέξη δὲ αὐτὴ ἔννοῦσαν μόνο τὴ σκάφη τοῦ ζυμώματος. Σὲ μερικὰ σπίτια ὑπῆρχε καὶ ὁ νεχιδὲς ξύλινο σκεῦος, πάνω στὸν ὁποῖο ἐπλαθάν τὰ ψωμιά. Ὁ νεχιδὲς ὅμως στὰ χρόνια μας ἐξαφανίσθηκε καὶ χρησιμοποιοῦσαν ἀντ' αὐτοῦ τοὺς νταβάρδες ἢ τὰ σιδροσίγια, (χάλκινα σκεῦη). Γιὰ νὰ μεταφέρουν τὰ ψωμιά στὸ φούρνο χρησιμοποιοῦσαν τίς πνακότες, οἱ ὁποῖες ἦταν ἰδιοκτησία τῆς φουρνιάτισσας. Μιὰ μέρα πρὶν ἀπὸ τὸ ζύμωμα ἔπρεπε νὰ

προζυμιάσουν, γὰρ νὰ πιάσουν μαγιά, μὲ τὸ προζύμι (ι). Ἡ κάθε νοικοκυρὰ ὅταν θὰ ζύμωνε θὰ κρατοῦσε σ' ἓνα πινάκι, συνήθως στὸ κλειδοπίνακο, ἕως μισὴ ὀκτὺ ζυμᾶρι καὶ αὐτὸ ἦταν τὸ προζύμι, ποὺ θὰ τὸ δάνειζε σὲ ἄλλη νοικοκυρὰ ποὺ θὰ ζύμωνε, ὡς καὶ κείνη θὰ δανείζονταν ὅταν θὰ ζύμωνε, γιὰτὶ θὰ ζύνιζε πολὺ, ἂν κρατοῦσε τὸ δικό της, ὅσο νὰ ξαναζυμώσει. Ὅταν ζύμωναν ἔκαμναν καὶ μιὰ ἢ δυὸ πῆτες μόνο μὲ ζυμᾶρι, καὶ γιὰ νὰ ψηθοῦν γρήγορα τὶς ἔκαμναν λεπτές καὶ τὶς φούρνιζαν, ὅπως καὶ τὰ ψωμιά, χωρὶς νὰ τὶς βάλουν στὸ ταψί. Αὐτὲς τὶς πῆτες τὶς ἔλεγαν φουσκωτές. Ὅταν τύχαινε καμμιά φορὰ νὰ λαθέψουν καὶ νὰ πλάσουν τὸ χαμοῦρ¹⁾ χωρὶς ἀκόμη ν' ἀνεβῇ καλά, τότε ἔλεγαν ὅτι τὸ ψωμὶ ἔγινε γοργόπλαστο ἢ ἀλ' ψό. Τὸ ἀλεύρι ποὺ θὰ ζύμωναν τὸ κοσκίνιζαν μὲ τὴ σεῖτακι²⁾ ἔβγαζαν τὰ πίτρουρα. Μὲ τὸ κοσκίνο κοσκίνιζαν τὸ σιτάρι, γιὰ νὰ πέσῃ τὸ χῶμα. Ὑπάρχε καὶ τὸ μεταξωτό, κόσκινο καὶ κεῖνο ἀλλὰ μὲ πανὶ διαφανές, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν ὅταν θὰ ἔκαμναν πῆτες, τσοῦράκι³⁾ καὶ λειτουργιές. Λειτουργιές ἔλεγαν τὶς προσφορές ποὺ θὰ πῆγαιναν στὴν Ἐκκλησία, κάθε σπῖτι δὲ εἶχε καὶ τὸ σφραγιστηρό του, ποὺ μ' αὐτὸ σφράγιζε τὶς λειτουργίες. Τὰ σφραγιστηρὰ στὸ Αὐδήμι τὸ περισσότερο παρίσταναν μέσα σὲ ὀγκώδη σταυροὺς εἰκόνες ἀπὸ τὸ Θεῖον Πάθος, τελευταῖα δὲ μερικὲς χατζέσσες⁴⁾ ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ σφραγιστηρὰ ποὺ παρίσταναν ἐπάνω σκαλιστοὺς ἀγίους. Μὲ τὸ μεταξωτὸ κοσκίνιζαν, μᾶλλον περυσόσαν, καὶ τὸ ἀλεύρι μὲ τὸ ὁποῖο ἄνοιγαν φύλλα γιὰ νὰ καίον γλυκίσματα. Τὰ φύλλα τὰ ἄνοιγαν πάνω στὸ σοφρά⁵⁾, μὲ τὸν πλάστ⁶⁾ (η) ἓνα ξύλο χοντρὸ ὅσο τὸ μπαστοῦνι καὶ ὀλοστρόγγυλο, ἓνα μέτρο μῆκος. Τὸ σοφρά ὅμως τὸν χρησιμοποιοῦσαν τὸ περισσότερο γιὰ νὰ τρῶν ἐπάνω, ἦταν δὲ αὐτὸς ὀλοστρόγγυλο καὶ πολὺ κοντὸ τραπεζάκι.

Ὅλα τὰ σπῖτια ἀπαραιτήτως εἶχαν τὸ γαλὸ τὸ νοdά, δηλ. τὴν αἶθουσα τῆς ὑπόδοχης. Μερικὰ δὲ σπῖτια ποὺ ἦταν διώροφα, τὴν αἶθουσα αὐτὴ θὰ τὴν εἶχαν στὸ δεύτερο πάτωμα. Τὸ δεύτερο αὐτὸ πάτωμα τὸ ἔλεγαν τὸ πᾶν⁷⁾ τὸ σπῖτ. Ἡ ἐπίπλωσις τῆς αἶθουσας αὐτῆς θὰ ἦταν βέβαια ἀνάλογη μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάστασιν τοῦ κάθε νοικοκυρῆ καὶ τὸ γούστο καὶ τὴν προκοπὴ τῆς νοικοκυρᾶς. Τὰ νεώτερα σπῖτια ὡς κυριώτερο στολίδι εἶχαν τὸ βοῦρὸ καὶ τοῦ γαθρέφτ. Τὸ μπουρὸ βέβαια αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὸ γαλλικὸ γραφεῖο, ἀλλὰ ἦταν πολὺ ὑψηλότερο ἀπὸ γραφεῖο καὶ εἶχε τέσσερα συρτάρια μεγάλα πέρα-πέρα, ποὺ ἔβαζαν μέσα οἱ νοικοκυρὲς τὰ πιὸ πολύτιμα ροῦχα τους. Πάνω στὸ μπουρὸ ἦταν ὁ καθρέπτης καὶ συνήθως καὶ δυὸ λάμπες πολύτιμες, ποὺ δὲν τὶς ἄναβαν σχεδὸν ποτέ.

1) Λ. τουρκική, σημαίνει ζύμη. — 2) Λ. τουρκική = προσκυνήτριες. — 3) Λ. τουρκική.

Μόνο ὁ καθρέφτης καὶ οἱ λάμπες ἦταν τὰ στολίδια τοῦ καλοῦ ὄντος πού ἔπρεπε νὰ τὰ φέρουν ἀπὸ τὴν Πόλιν ἢ ἀπὸ τὴ Ραιδεστό. Ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ τὸ μπουρὸ ἀκόμα, κατασκευάζονταν στὸ Αὐδῆμι. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ λούσα ἦταν τοῦ συρμού, δηλ. νεωτεριστικά. Τὰ περισσότερα σπίτια βέβαια δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διατηροῦσαν τὰ παλαιὰ στολίδια πού ἦταν τὰ χαλιά, κατασκευασμένα μὲ μαλλὶ στὸ Αὐδῆμι, οἱ ἀντρομίδες ἢ ἀνδρομίδες ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ καλλιτέρες ἦταν οἱ λεγόμενες μετσ' γήλ', δηλ. πού εἶχαν κάτι σχέδια (ξόμπλια) προσομοιάζοντας μὲ τὸν ἥλιο, καὶ πού εἶχαν δύο ἐναλλασσόμενα, σὲ κάθε ἥλιο, χρώματα. Τὰ φτωχικὰ σπίτια ἀντὶ χαλιά θὰ εἶχαν καὶ στὸν καλὸν ὄντα ψάθα. Ἀπαραίτητο δὲ ἦταν καὶ τὸ τορακλίκι, πάνω στὸ ὁποῖο θὰ στρώνονταν τὸ μιντέρι, ὅπως καὶ εἰς τὴ γωνιά, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τὸ μιντέρι αὐτὸ θὰ ἦταν πολυτελέστερο καὶ θὰ εἶχε στίς γωνιές του κεντημένα μαξιλάρια. Σ' ὅλα τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ θὰ ἦταν μερδέδες (παραπετάσματα), ἀλλὰ στὴν αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς οἱ μερδέδες θὰ ἦταν πολυτελέστεροι, ἄσπροι χασεδένιοι καὶ ταντελένοι. Ἀλλὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παράθυρα, μερδέδες ἔβαζαν καὶ στίς πόρτες τῶν δωματίων, πρὸ παντός στὴ γωνιά καὶ στὸν καλὸν ὄντα. Οἱ μερδέδες αὐτοὶ πολὺ διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς τῶν παραθύρων, βαρεῖς, μάλλινοι, καπλαντισμένοι, μονοκόμματοι ἀντὶ παλῶματα, εἶχαν περασμένα στίς ὀρθιες πλευρὲς τοὺς ἀπὸ ἓνα ξύλο πέρα-πέρα, γιὰ νὰ τεντώνουν, χρησιμοποιοῦνταν δὲ τὸν χειμῶνα γιὰ νὰ κρατοῦν ζεστὸ τὸ δωμάτιο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ὀρθάδες, τὸ σπίτι θὰ εἶχε ἀπαραιτήτως καὶ τὸ κελί του. Τὸ κελί δὲν εἶχε ὁρισμένο μέρος:μποροῦσε νὰ εἶναι καὶ στὴν αὐλή, ἢ ἀνεβαίνοντες μερικὰ σκαλοπάτια, ἢ κατεβαίνοντας. Τὸ κελί ἓνα στενόμακρο συνηθὼς δωμάτιο, χωρὶς παράθυρα, χρησίμευε γιὰ ἀποθήκη τροφίμων καὶ οἰκιακῶν σκευῶν. Τὰ πολὺ παλαιὰ σπίτια εἶχαν καὶ σοφά. Ὁ σοφὰς ἦταν δωμάτιο τρία σκαλοπάτια ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ πάτωμα καὶ ἦταν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ θερινὸ δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ. Ἐὰν ὁ σοφὰς ἦταν μικρὸς λέγονταν σοφάδακι.

Πολλὰ σπίτια θὰ εἶχαν καὶ ξωγλιάκι, δηλαδὴ ταράτσα. Ὑποθέτω δὲ νὰ ὀνομάσθηκε ξωγλιάκι ἐπειδὴ στὰ περισσότερα σπίτια ἀποτελοῦσε συνέχεια τοῦ γλιάκιου.

Ἐνα δωμάτιο μικρὸ, ἢ μέτριο ἀναλόγως μὲ τὸ σπίτι, χρησίμευε γιὰ νιφτήριον. Τὰ νερὰ τοῦ νιφτηριοῦ χύνονταν ἀπὸ τὸ νεροχύτη, δηλ. ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ τῆς λιθίνης λεκάνης, ἢ ὁποία τρυποῦσε τὸν τοῖχο καὶ ἔβγαине ἔξω στὸ δρόμο, συνηθὼς δὲ μέσα στίς ρύμες.

Γι' αὐτὸ οἱ ρύμες στὸ Αὐδῆμι ἦταν πολὺ κακόφημες, μὲ τὴ λέξη δὲ αὐτὴ ἐννοοῦσαν μέρος πού βρίθκει ἀπὸ ἀκαθαρσίες. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐ-

τὸν τὸ νεροχύτη, ὑπῆρχε καὶ ἄλλος νεροχύτης, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν παρὰ μιὰ τρύπα ποὺ ἔφερε σ' ἐπαφὴ τὸ δρόμο μὲ τὴν αὐλή. Χρησίμευε ἡ τρύπα αὐτὴ γιὰ νὰ μπαινοβγαίνουν οἱ κότες. Φαίνεται δὲ ὅτι σὲ κάποια αὐστηρὴ ἐποχὴ πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς αὐλῆς θὰ ἦταν καὶ τὸ πλυσταργιὸ καὶ ἀπὸ τὴν τρύπα αὐτὴ διωχτεῦνόνταν τὰ νερά στὸ δρόμο. Ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ μας οἱ γυναῖκες ἔπλυναν τὸ περισσότερο στοὺς δρόμους καὶ μάλιστα στὰ ρέματα, σπανίως δὲ μέσα στὰ μαγαζιά καὶ τοῦτο μόνο τὸ χειμῶνα.

Στὸ δωμάτιο αὐτό, ποὺ θὰ χρησίμευε γιὰ νιφτήρι, θὰ ἦταν καὶ τὰ μαγειρικὰ σκεύη καὶ ἡ πιατοθήκη (η), πλάϊ δὲ σ' αὐτὴν ἡ χλιαροθήκη (η). Τοὺς τεντζερέδες τοὺς ἔλεγαν τζερέδες, τὰ δὲ πιάτα τὰ ξεχώριζαν σὲ πιάτα καὶ π'νάκια. Πινάκια ἔλεγαν τὰ πῆλινα πιάτα τὰ ὁποῖα κατασκευάζονταν στὴ Χώρα. Ἐπίσης τοὺς πῆλινους τεντζερέδες τοὺς ἔλεγαν συνήθως χωρονύς, ἀντὶ δηλ. νὰ πῇ: «βάζε τοὺς ἡλιονογὰ τοὺς τζερέ» ἔλεγε πότε-πότε: «βάζε τὸ χωρὸν τὸ τζερέ». Τὰ μεγάλα καὶ βαθουλὰ πινάκια τὰ ἔλεγαν ξτελέες, τὰ δὲ ἐκ πορσελάνης παρόμοια τὰ ἔλεγαν σουπιέρες. Ἡ λέξη ὅμως ξτέλα ἀπέκτησε καὶ μεταφορικὴ σημασίαν καὶ ἐννοοῦσαν τὸ δῶρο (γλύψιμα) ποὺ θὰ ἔστελνε ἡ νύφη στὸν γαμπρὸ ἢ στὸν κομπάρο. Τὰ ἐκ πορσελάνης πιάτα τὰ ἔλεγαν τσ'νένια, τὰ δὲ πραγματικὰ ταινένια τὰ ἔλεγαν κατσαρολένια. Κατσαρόλια δὲ καὶ κατσαρολάκια ἔλεγαν μικρὰ ἢ μέτρια ἀγγεῖα ποὺ θὰ εἶχαν καὶ λαβὴ ἐπιμήκη ἢ κυκλωτερή. Τὰ φλυτζάνια τὰ ἔλεγαν τσάτσκες καὶ τὰ πιατάκια αὐτῶν τσατσκόπιατα. Τοὺς ἀπὸ τοῖγκο μισοὺς κουβάδες τοὺς ἔλεγαν γκιρδέλια πληθυντικὸς καὶ ἐνικὸς γκιρδέλι (ι).

Γάβανος, γαβανάκι (ι) καὶ πλθυν. γαβάν(οι) καὶ γαβανάκια ἦταν τὰ πῆλινα δοχεῖα, ἐνῶ τὰ παρεμφερῆ ἐκ πορσελάνης τὰ ἔλεγαν κισέδες, βάζο καὶ πλθυντικὸς βάζα ἔλεγαν τὰ γυάλινα. Μεγάλα πῆλινα δοχεῖα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσαν ὡς λεκάνες τὰ ἔλεγαν γκβετσια καὶ ἐνικὸς τὸ γκβέτσ. Ἄν τὸ δοχεῖο αὐτὸ θὰ ἦταν κάπως μεγαλύτερο τὸ ἔλεγαν γκβέτσα. Ἀλλὰ ἡ λέξη αὐτὴ ἀπέκτησε καὶ μεταφορικὴ σημασίαν καὶ ὠνόμαζαν καὶ ἓνα φαγητὸ γκβέτσ, ἥτοι κρέας μὲ ρύζι ποὺ θὰ ψήνονταν ὅμως στὸ φούρνο. Ἰσως ἐπειδὴ μέσα στὸ πῆλινο δοχεῖο νὰ γίνονταν νοστιμότερο, ἀλλὰ καὶ σὲ μετάλλينو δοχεῖο ἂν θὰ τὸ ἔβαζαν πάλι γκβέτσ θὰ τῷ λεγαν. Κάθε νιφτήρι (ι) θὰ εἶχε καὶ πῆλινα καὶ ἐκ πορσελάνης δοχεῖα, ἀλλὰ θὰ εἶχε καὶ λίγα ξύλινα, ἥτοι μιὰ ξ'λοπνάκα, κανένα ξ'λοπνάκι, καὶ ἓνα κλειδοπίνακο. Τὰ κλειδοπίνακα ἦταν πολὺ χρήσιμα γιὰ τοὺς ἀγωγιάτες καὶ τοὺς ἀγρότες, γιὰτὶ μέσα σ' αὐτὰ ἔβαζαν τὴν τροφὴν τους. Ἦταν δοχεῖα στρογγυλὰ καὶ βαθουλὰ, πολὺ τεχνικά, ποὺ εἶχαν καὶ κλειστρα (καπάκι) καὶ ἔκλειναν ἐρμητικά, ὥστε νὰ μὴ χύνεται τὸ φαγητό. Αὐτὰ τὰ ξύλινα

δοχεῖα, μαζὶ μὲ τὶς σκαφεῖς, σκαφίδια καὶ σκαφάκια, ποὺ ἦταν κα' αὐτὰ ξύλα μονοκόμματα τὰ ἔφερναν στὸ Αὐδῆμι, κατὰ περιόδους, ἀθίγγανοι ποὺ μιλοῦσαν βουλγαρικά. Ἦταν διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀθίγγανους ποὺ ἔκαμναν τὰ κόσκινα καὶ τὶς σεῖτες καὶ ποὺ ἔρχονταν συχνότερα. Αὐτοὶ οἱ βουλγαρίζοντες ἔρχονταν σπανιότερα καὶ οἱ χωριανοὶ τοὺς ἔλεγαν βουλγάρους. «Ἦρτανα βουργάρο' στὰ Χωράφια»¹⁾. Ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἔλεγαν κατσιβέλους: κατ'σ' βέλ', κατὰ τὴν Αὐδημιώτικη φωνολογία. Μὲ τὴ λέξη ὅμως ξ'λοπνάκες ἐννοοῦσαν σκωπτικά καὶ τοὺς βουλγάρους, ἀλλὰ ἡ ἐννοια αὐτὴ τῆς ξυλοπινάκας ἦταν διαδομένη σὲ πολλὰ μέρη τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Ἰσως ἐπειδὴ οἱ βούλγαροι θὰ κάμνουν μεγάλη χρῆση ξυλίνων δοχείων, ἐνῶ στὰ μέρη μας ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κλειδοπίνακο, ποὺ ἀναγκαστικὰ ἔβαζαν φαγητό, εἰς τὰ λοιπὰ ξύλινα δοχεῖα δὲν ἔβαζαν. Μάλιστα καὶ μὲ ξύλινα κουτάλια (ξλένια χλιάριγια), μολονότι αὐτὰ ἦταν σὲ μεγάλη χρῆση, θεωροῦνταν βάρβαρο καὶ ἀπολίτιστο νὰ τρώγῃ καγεῖς. Στὰ ἐξευγενισμένα σπίτια ὑπῆρχαν βέβαια καὶ ξύλινα κουτάλια ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια, ἀλλὰ εἶχαν ἀχρηστευθῇ.

Τὰ σπίτια στὸ Αὐδῆμι στὴν ἐποχὴ μας φωτίζονταν μὲ λάμπες ποὺ ἔκαιαν μὲ πετρέλαιο, στὰ παλιότερα χρόνια ἔκαιαν μπεζίρι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς λάμπες, γιὰ οἰκονομίαν εἶχαν καὶ τὰ σινανάγια (μικρὲς λάμπες). Τὰ σαντάνια καὶ τὰ καντηλέρια, ἦταν κηροπήγια. Τὰ μὲν πρῶτα τὰ χρησιμοποιοῦσαν στίς γιορτές γιὰ ἐπίδειξη καὶ πολυτέλεια, τὰ δεύτερα δὲ ἦταν πρόχειρα βοηθητικά, καὶ ἀντικαθιστοῦσαν τὰ σινανάγια. Τὰ σαντάνια καὶ τὰ καντηλέρια ἦταν μπρούντζινα καὶ ἔκαιαν σ' αὐτὰ σπαρματσέτα.

Νιφτήρο' ἔλεγαν τὸ δωμάτιο ὅπου θὰ ἦταν τὰ μαγειρικά αὐτὰ σκεύη. Τὸν πραγματικὸ νιπτήρα τὸν ἔλεγαν μουςλόκι (ι). Μουσλούκια τὰ παλιότερα χρόνια εἶχαν πῆλινα καὶ μόνο οἱ πλούσιοι εἶχαν χάλκινα. Στὰ χρόνια μας ἀντικατεστάθησαν τὰ περισσότερα μὲ τενεκένια.

Πλάϊ στὸ νιπτήρι ἦταν ὁ ἀνεγκαῖος ἢ τὸ ἀνεγκαῖο, δηλ. τὸ ἀποχωρητήριο. Μερικὰ σπίτια δὲν εἶχαν ἀνεγκαῖο καὶ χρησιμοποιοῦσαν στὴ θέση του τὸ κατώι, ποὺ ἦταν στὴν ἀλὴ καὶ ἔβαζαν μέσα τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα. Ἀλλὰ καὶ κεῖνα ποὺ εἶχαν ἀποχωρητήριο αὐτὸ δὲν εἶχε λαγούμι, στὰ περισσότερα σπίτια, οὔτε διωχτεῦνουνταν, ἀλλὰ ἦταν ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὸ κατώι καὶ μάλιστα στὴ γωνιά ὅπου συγκεντρώνουνταν ἡ κοπριὰ τῶν ζώων, ἡ ὁποία ἔχει καὶ τὴν ιδιότητα νὰ ἐξουδετερώνῃ τὴν κακοσμία τῶν ἀνθρωπίνων ἀπορριμμάτων.

Ὅπως εἶπαμε παραπάνω, τὸ δεύτερο πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ λέγονταν

1) Χωράφια = τοπωνυμία βλ. «Θρακικά» τόμ. Ε'. σελ. 349.

τὸ πᾶν τὸ σπίτι, τὸ πρῶτο πάτωμα λέγονταν ἀναγκαστικὰ τὸ κᾶτ' τὸ σπίτ'. Ἐπὶ πλέον ἔλεγαν καὶ τὸ μέσα σπίτ', ὃχι βέβαια σὲ ὅλα τὰ σπίτια, ἀλλὰ σὲ μερικὰ ποὺ θὰ εἶχαν κανένα δωμάτιο ποὺ δὲ θὰ φωτίζονταν ἐπαρκῶς. Γενικῶς δὲ κάθε δωμάτιο θὰ εἶχε ἓνα διακριτικὸ ὄνομα. Ἐξαφνα τὰ δωμάτια ἔπαιρναν καὶ ὀνόματα ἀπὸ τοὺς γείτονας τοῦ σπιτιοῦ: «κατὰ τσῆ θειᾶς Μαργιῶς», «κατὰ τσ' Φωτνῆς τ' Μανωλάκ(η)». Θυμᾶμαι εἰς τὸ σπίτι μας, στὸ κᾶτ' τὸ σπίτ' εἶχαμε ἓνα μικρὸν δωμάτιο ποὺ τὸ λέγαμε ὀ d α δ ᾶ κ(ι). Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ δωμάτιο ἀργότερα τὸ ἐπεκτείναμε καὶ δὲν ἦταν μικρό. Ἀδύνατο ὅμως στάθηκε νὰ μὴν τὸ ὀνομάζωμε πάντοτε ὀ d α δ ᾶ κ(ι).

Σχετικὴ μὲ τὴν παρόμοια καθιέρωσι ὀνομάτων ἦταν στὸ Αὐδῆμι καὶ ἡ τοπωνυμία Δεντράκι¹⁾. Καθὼς ἔλεγαν οἱ γεροντότεροί στήν τοποθεσίᾳ αὐτὴ ἦταν ἓνα μικρὸ δέντρο ποὺ μὲ τὰ χρόνια μεγάλωσε κα' ἔγινε ἓνα ἀπὸ τὰ τρία-τέσσερα πελώρια δέντρα ποὺ εἶχε τὸ χωριό. Ἀλλὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1893 ἓνας δυνατὸς ἀέρας ξερξῶσε καὶ ἔρριξε αὐτὸ τὸ δέντρο. Στὰ χρόνια μας οὔτε ἵχνος καὶ δέντρου ἦταν ἐκεῖ. Μόνο ἓνας ἰσοπεδωμένος μικρὸς ἡμίλοφος γνωστὸς μὲ τὴν ὀνομασίᾳ Δεντράκι.

Ὅλα τὰ σπίτια στὸ Αὐδῆμι ἦταν πατωμένα μὲ σανίδια. Σὲ ἄλλα χωριά, καὶ ἰδίως στὰ χωριά τοῦ κάμπου καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Παιδεστὸ ὑπῆρχαν σπίτια ποὺ ἦταν πατωμένα μὲ λαύρη καὶ χῶμα.

Εὐστράτιος Ζήσης

1) Θρακικά τόμ. Ε', σελ. 348.